

Reflexe teroru, perzekuce a zvláště státní moci a jejich důsledků bývalým politickým vězněm Františkem Falerskim

LUCIE ŠMÍDOVÁ

ABSTRACT: František Falerski's Reflection of Terror, Persecution and Despotism of State Power and their Consequences

The text uses the case of a former political prisoner to deal with the reflection of terror, persecution and despotism of state power and their consequences. It witnesses his suffering, which, although in a different form, continued even after he returned home. The main source of information is the prisoner's diary from 1962 to 1968.

František Falerski came from a middle class family and was formed by Catholicism on various levels (at home, at school, in his Boy Scout club) most of his childhood. In 1949, during the third year of his studies of aesthetics and history of art, he was sentenced to fifteen years in prison (in the Skálová and others case) for taking part in a coup attempt. He served ten years of this sentence. After being released (due to the 1959 amnesty) he worked as a lathe operator. In the late 1960s he worked as a technical worker in Galerie Platýz. After January 1968 František Falerski was an active member of K-231. In 1969 he prematurely died of a heart attack.

Both the written and oral resources rarely reflect his prison detention. Reflection of relationships with his fellow-prisoners after being released is much more common. In this period he also formed relationships with the fellow-prisoners' families. Relatively big attention is paid to František Falerski's re-integration into the society. One of the most important findings is that František Falerski very probably suffered from depressions, which were caused by his stay in prison.

KEY WORDS: Prison – Reflexion – Terror – Persecution – Despotism – Relationship

CONTACTS: Mgr. Lucie Šmídová, Ústav hospodářských a sociálních dějin FF UK Praha, Nám. Jana Palacha 2, 116 38, historie.smidova@seznam.cz

Úvod

Reflexe teroru, perzekuce a zvláště státní moci představuje nedělitelnou součást bádání o politickém pronásledování politických odpůrců a třídních nepřátel v padesátých letech 20. století. Následující text je příspěvkem k poznání této reflexe u Františka Falerskiho po návratu z vězení v letech 1959–1969.

František Falerski po sobě zanechal téměř tisíc stran rukou psaných deníků z let 1962 až 1968¹, které představují unikátní svědectví vzdělaného člověka o celém spektru prožitků, pocitů, vzpomínek a názorů bývalého politického vězně snažícího se zařadit zpátky do společnosti, která se nejen zcela zásadně liší od prostředí, na něž byl zvyklý v době svého věznění, ale také od společnosti, již v roce 1949 nedobrovolně opustil. Tyto deníky slouží

1 Deníky Františka Falerskiho z let 1962–1968, jedná se o 5 sešitů průběžně stránkovaných (dále citováno jako Deníky). Nyní se nacházejí v soukromém vlastnictví.

pro účely tohoto textu jako hlavní zdroj informací, nicméně pro dotvoření obrazu byly využity i další materiály z Falerskiho pozůstalosti² (např. jeho deníky z let 1943–1948, deník jeho manželky atd.), archivní materiály uchovávané ve veřejně přístupných archivech (Archiv Národního muzea, fond K231; Národní archiv, fond Správa Sboru nápravné výchovy, osobní spis – nezpracováno, fond Státní soud Praha Or I 1034/49 – nezpracováno) a rozhovory s bývalými spoluvězni, skauty z 4. pražského oddílu Junáka, členy rodiny a jinými pamětníky.

S literaturou, ale i s prameny zaznamenanými na audio a video nosičích, o nichž můžeme hovořit jako o reflexi či zprostředkování reflexe násilí státní moci v padesátých letech 20. století a jeho důsledků, se z politických důvodů setkáváme především po roce 1989 (výjimku představují práce publikované v zahraničí či v samizdatu: jmenujme například memoáry Dagmar Šimkové *Byly jsme tam taky* či Peckovy *Motáky nezvěstnému*). Z tohoto důvodu jsou tyto reflexe často velmi otevřené, ale současně ovlivněné poměrně dlouhou dobou, která od inkriminovaného období uplynula. Subjektivní pohled bývalých vězňů na teror, perzekuci a svévoli státní moci nabízí memoárová literatura (například *Zadrátované slunce*, *Příběh mukla A023254* od Jana Bartoše, *Studené slunce* od Jiřího Muchy, *Z deníku vlastizrádce* od Miroslava Jiráka, *Ohlédnutí* od Jiřiny Zábranové apod.) a také rozhovory (například *Český vězeň* od Karla Bartoška). Příběhy politických vězňů uveřejňují i webové portály (například portál *Politictí vězni* <http://www.politictivezni.cz/> se zaměřuje pouze na politické vězně a portály *Skautské století* <http://www.skautskestoleti.cz> a *Paměť národa* <http://www.pametnaroda.cz/> se věnují i pamětníkům, kteří politickými vězni nebyli).

Odborný historický pohled na teror, perzekuci a zvláště státní moci zprostředkovávají například Karel Kaplan a Vladimír Pacl v práci *Tajný prostor Jáchymov* nebo Jaroslav Vorel, Alena Šimánková a kolektiv v práci *Československá justice v letech 1948–1953 v dokumentech*. Z literatury zaměřené sociologicky a antropologicky jmenujme například diplomovou práci Kláry Pinerové *Vývoj vězeňských subkultur v Československu v letech 1948–1960* nabízející velmi plastický obraz osob vězněných v padesátých letech, dále bakalářskou práci Hany Wohlgemuthové *Role sociální stigmatizace v životě politických vězňů padesátých let* a nakonec práci *Žalářování, pronásledování a zneuznaní* od Ivana Gaďourka a Jiřího Nehněvajsy, kteří provedli sociologický výzkum mezi členy Konfederace politických vězňů a mapovali nejenom vězeňskou zkušenost dotazovaných, ale i jejich zkušenost po propuštění. K dějinám K231 se velmi podrobně vyjadřuje práce Jiřího Hoppeho *Opozice 68. Sociální demokracie, KAN a K231 v období Pražského jara*. Kompaktní disk se zvukovým záznamem zakládajícího shromáždění K231 na Žofině 31. března 1968 (včetně projevu Františka Falerskiho) je přiložen ke katalogu výstavy *Aby se to už neopakovalo. Katalog k výstavě o dějinách sdružení bývalých politických vězňů K-2 31* od Petra Blažka, Tomáše Bursíka, Josefa Halla a Jiřího Hoppeho.

Kdo byl František Falerski

František Falerski (* 1927) byl jediným dítětem Františka Falerskiho a Julie Falerské a své dětství a mládí prožíval v silně katolickém prostředí: maminka byla prokazatelně věřící, otec pravděpodobně také.³ Manželé Falerští neposlali svého syna do státní obecné školy (třebaže bydleli v Praze, kde byl obecných škol v dosahu bydliště dostatek), ale do kato-

2 Jedná se o materiály z části pozůstalosti po Františku Falerskim, které jsou ve vlastnictví autorky.

3 Informaci o tom, že oba manželé Falerští věřili v Boha, mi sdělil JUDr. Jiří Navrátil. Víru paní Falerské máme potvrzeno v její korespondenci se synem z roku 1945. Deníky z doby před zatčením, ani po ní však

lického Penzionátu sv. Václava, kde patřil mezi tzv. externisty, tedy žáky, kteří nezůstávali po škole v penzionátu, ale vraceli se domů k rodičům. Po dokončení prvního stupně pokračoval studiem na osmiletém Arcibiskupském gymnáziu. Po maturitě již vstoupil František Falerski do sekulárního prostředí – začal studovat dějiny umění a estetiku na Filozofické fakultě Univerzity Karlovy, ale současně navštěvoval kurzy filosofie Studia catholica.

Velkou roli v životě Františka Falerskiho sehrál skauting. Prvním skautským oddílem, který František Falerski navštěvoval, byl buď 12. oddíl Junáka (zřejmě pražský), nebo Legio angelica.⁴ Tento oddíl navštěvoval nejpozději od roku 1940, kdy na letním táboře působil jako rádce. Neoficiální aktivity Legio angelica pokračovaly i po zákazu skautingu, nicméně s výjimkou účasti na letním putovním táboře v roce 1941 není možné přesněji rekonstruovat způsob, jakým se František Falerski do těchto aktivit zapojoval.⁵ V roce 1942 podnikal výpravy do přírody se svým spolužákem a velkým přítelem prof. MUDr. Vladimírem Klenerem, CSc. Ještě za války se začal opět věnovat organizovanému skautingu, tentokrát v rámci Klubu českých turistů, kam se za protektorátu uchýlila řada skautských oddílů a v únoru roku 1944 se spolu s Milanem Ublem ujal vedení 4. skupiny (tj. fakticky skautského oddílu) KČT, která se po skončení války změnila na 4. pražský oddíl Junáka. Tento oddíl existoval až do roku 1948, kdy byl rozpuštěn. Někteří členové oddílu, zejména ti starší, včetně Františka Falerskiho, se potom scházeli na neoficiálních setkáních. V době války byl zapojen do práce v jedné z buněk ilegální organizace Český lev, za což byl vyznamenán medailí „Za vlast“.⁶

V období od dětství do zatčení v květnu roku 1949 jsme u Františka Falerskiho svědky úspěšné socializace. Rodina, ani školy však Františku Falerskiemu jako prostředky socializace příliš nevyhovovaly,⁷ tím žádoucím prostředím byl až skauting. O zaujetí skautingem na mnoha úrovních svědčí četné cancbůchy, sešity s pedagogickými a psychologickými poznámkami o výchově mládeže, podrobné zápisy o práci s rovery atd. a samozřejmě také dosažená pozice vedoucího velkého skautského oddílu.⁸ Skauting, jakožto nástroj socializace na úrovni vnější, byl doplněn skutečně praktikovanou vírou v Boha na úrovni vnitřní.⁹ Je pravděpodobné, že víru v Boha ve Františku Falerskim pěstovalo a utvrzovalo Legio

víru v Boha, či přímo katolictví, rodičů nezmiňují, třebaže se František Falerski ke svým vztahům s rodiči opakovaně vrací.

- 4 Skautský odbor Legio angelica byl nedílnou součástí katolického spolku hochů-ministrantů Legio angelica, přičemž předpokladem členství ve skautském oddílu bylo členství v „základním“ ministrantském spolku – srov. Jiří REINSBERG – Bohumil SVOBODA, *Legio angelica a Pater Method Klement OSB*, Svitavy 2000, s. 11–71.
- 5 Skutečnost, že se František Falerski věnoval organizovanému skautingu v Legio angelica i na začátku války, je potvrzena tzv. cancbůchy, které si vedl v letech 1937–1943. Tyto sešity sloužily k psaní poznámek o skautské praxi a obsahují i seznamy rádců (bohužel bez datace), ale nejsou kronikou činnosti oddílu Legion angelica, ani skautským deníkem Františka Falerskiho. Falerskiho účast na letním putovním táboře potvrzuje pohlednice z tohoto tábora adresovaná prof. MUDr. Vladislavu Klenerovi, CSc., v jehož vlastnictví se dosud nachází.
- 6 Informace o ilegální organizaci a vyznamenání převzata z Přílohy k přihlášce do SČsVU a jmenovacího dekretu k vyznamenání (obojí ve vlastnictví autorky).
- 7 O tom svědčí jak Falerskiho deníky z doby do roku 1949, tak deníky psané po návratu z vězení. Přísnému prostředí doma (... *žádný cit pro autonomii dětské duše...*) (Deníky, s. 16) a ve škole (... *katolické ústavy s rakousko-uherských pojetím katolicismu, tj. se zbastardisovanými a k absurditě dovedenými poučkami scholastiky.*) (Deníky, s. 16) nedokázal, dle svých vlastních slov, otevřeně vzdorovat.
- 8 Původně čistě skautský oddíl byl za vedení Františka Falerskiho a Milana Ubla rozšířen o smečku včlät a roverský kmen.
- 9 V jednom z dochovaných sešitů je vlepeno několik papírků s deníkovými záznamy datovaných do roku 1941, na nichž mimo jiné stojí: *Zítřka začínají exercicie. Sláva!*

angelica mnohem spíše, než rodina či školy.

Na základě dochovaných pramenů lze říci, že František Falerski se považoval za nejprve budoucího a posléze skutečného intelektuála, filozofa a katolíka kladoucího důraz na mravnost v nejširším slova smyslu, ale také za vůdčí osobnost. Okolí Františka Falerskiho vnímalo jeho osobní identitu, zdá se, podobně. Z hlediska sociální identity je nepochybné, že se cítil být skautem a katolíkem. A taktó byl zřejmě do značné míry vnímán i svým okolím, nicméně záleželo na tom, o jaké okolí se jednalo – ve skautském prostředí byl samozřejmě vnímán především jako skaut a vzdělaný člověk.¹⁰ Co se pocitu identifikace s rodiči týče, František Falerski chtěl a cítil se být někým jiným – totiž intelektuálem, což byla platforma, již mohli rodiče nejen tolerovat, ale i podporovat (mohl studovat), ale současně na ní nebyli schopni participovat (otec byl absolvent obchodní akademie a soukromý úředník, matka byla v domácnosti). V tomto období si František Falerski jako skautský vedoucí vybudoval značný symbolický kapitál a již v této době vzniklo to, co sám František Falerski po návratu z vězení označil za „mýtus Bonny“.¹¹

Po svém zatčení a odsouzení k patnácti letům vězení v procesu označovaném jako „Skálová a spol.“¹² byl František Falerski vězněn v řadě lágrů i pevných vězení (například ve Vězenském ústavu Ostrov u Karlových Varů, tedy v jáchymovských uranových dolech či ve Valdčicích). I ve vězení organizoval František Falerski skauty – spolu s vězni odsouzenými ve stejném procesu vytvořil ilegální skautskou skupinu, hledal cesty k útěku pro sebe i spoluvězně,¹³ svými kresbami se podílel se na samizdatovém vydání básní *Přádenko z drátů*, dle úředních dokumentů z doby věznění aktivně šířil křesťanskou víru, v době hladovky v červenci 1955 byl jedním z posledních, kteří se vrátili do práce atd. Choval se tedy jako člověk, který se nevzdal ani v extrémních podmínkách. František Falerski nastupoval do vězení s pověstí mravně i jinak výjimečného člověka (otázka zní, zda odůvodněně) a v průběhu věznění si tuto svou pověst, svůj symbolický kapitál, upevnil.

Po propuštění z vězení (byl amnestován v roce 1959) pracoval František Falerski v pražské Aritmě jako soustružník. Ve druhé polovině 60. let pracoval v Galerii Platýz jako technická síla. V tomto období se František Falerski začal opět věnovat studiu dějin umění.¹⁴ Také se pokoušel o intelektuální činnost v rámci možností daných dobou – snažil se překládat, psal články do časopisu *Knížní kultura* atd. V roce 1963 se oženil, ale manželství zůstalo bezdětné. V období po lednu 1968 byl František Falerski činný v K-231 a v roce 1969 předčasně zemřel na infarkt. V roce 1990 byl plně rehabilitován.

Reflexe teroru, perzekuce a zvěle státní moci a jejich důsledků

V případě Františka Falerskiho představovalo násilí státní moci zatčení, pobyt ve vazbě,

10 V důsledku Falerskiho snahy o potlačení jakékoliv katolické indoktrinace se dokonce stalo to, že někteří členové oddílu ani netušili, že jejich vedoucí je katolík.

11 Bonny, Bonifác byly přezdívky Františka Falerskiho.

12 František Falerski byl zatčen 16. května 1949 a odsouzen 8. srpna 1949. V tomto procesu bylo odsouzeno 9 osob k trestům v rozmezí od jednoho roku až po doživotí (v případě Dagmar Skálové).

13 Vzhledem k tomu, že se útěky buď nepodařilo realizovat nebo účast Františka Falerskiho na jejich přípravě nebyla prozrazena, nejsou tyto informace obsaženy ve Falerskiho vězeňském osobním spisu a víme o nich pouze ze svědectví JUDr. Jiřího Navrátila a Ing. Pavla Holého.

14 Studium dějin umění potvrzuje dr. Ludmila Vachtová, Falerskiho nadřízená v Galerii Platýz. Archiv UK však žádné záznamy týkající se Františka Falerskiho po roce 1949 nemá, přičemž i ty existující lze označit za neúplné. Není tedy jasné, zda se František Falerski snažil dokončit řádné studium, či zda pouze navštěvoval přednášky.

soud, pobyt ve vězení a veškeré s tím související fyzické i duševní násilí. Po propuštění z vězení musel pracovat v dělnické profesi. Vedle těchto zjevných forem násilí si František Falerski nesl životem i stigma bývalého politického vězně, které už spadá do kategorie důsledků teroru, perzekuce a zvláště státní moci. Mezi tyto důsledky musíme jednoznačně počítat i nemoci způsobené dlouholetým vězněním, mimo jiné i onemocnění dutin, které bylo nutno po návratu z vězení léčit v nemocnici. Pro svůj špatný zdravotní stav byl František Falerski zproštěn výkonu vojenské služby. K těmto důsledkům lze velmi pravděpodobně přiřadit i psychické problémy, které, dle odborného názoru založeného na deníkových záznamech, zřejmě vyžadovaly lékařskou péči.¹⁵ Posledním významným důsledkem pobytu ve vězení byl kontakt s bývalými spoluvězni a jejich rodinami.

Reflexe výše zmíněných jevů a jejich důsledků Františkem Falerskim se liší od reflexí spadajících do období po roce 1989 tím, že – na rozdíl od těchto vzpomínek zachycovaných v době svobody – nejsou nijak ovlivněny zadostiučiněním, že se bývalé oběti totalitního režimu dočkaly jeho pádu, stejně jako zklamáním z politického a společenského vývoje nastalého po tomto pádu (často, byť nikoliv pouze, v oblasti postojů k bývalým politickým vězňům a jejich věznitelům).

Činění jakýchkoliv závěrů o násilí státní moci a jeho důsledků obsažených v denících, předpokládá zohlednění důvodu, který Františka Falerskiho k zahájení psaní deníku vedl. Jednalo se o důvod nepolitický, soukromý. František Falerski se ve chvíli, kdy se Jiřímu Řehákovi, bývalému spoluvězni, hroutilo manželství, sblížil s jeho manželkou. Roztržka, která mezi oběma muži následovala, způsobila Františku Falerskimu stavy, jejichž popis v deníku odpovídá laickému popisu depresí (viz pozn. č. 13). A právě potřeba vypsat se ze svých ambivalentních pocitů vůči své budoucí ženě a současně potřeba tyto pocity, ale také celkové životní okolnosti k nim vedoucí, dlouhodobě analyzovat, vedla Františka Falerskiho k psaní deníků. Obsahové spektrum se časem rozšířilo i na různé jiné oblasti, například na úvahy o umění, ale skutečnost, že k psaní deníků často usedal ve chvílích, kdy se necítil dobře, zjevně přetrvávala. Falerskiho deníky tedy nejsou popisným textem zachycujícím každodennost bývalého politického vězně a člověka vyhnaného režimem na okraj společnosti.

Získat obraz konkrétní situace a poměrů (např. každodenní rutiny, pracovního místa, místa, kde pobýval mimo výkon práce atd.) ve vazbě, u soudu, v lágru a v pevné věznici na základě deníků je téměř nemožné, protože deníky obsahují jen minimum záznamů tohoto druhu. Na téměř tisíci stranách deníkových záznamů se vyskytuje pouze jedna několikastránková vzpomínka na lágr, resp. práci v dolech. Jedná se o velmi detailní popis směny v dole, kdy František Falerski a jeho spoluvězeň málem přišli o život. Setkáváme se zde s velmi barvitým líčením toho, jaké na důlním pracovišti panovaly podmínky (*...více než polovinu směny pod vodou, jak to už na komínech, kde se vrtá kolmo nad hlavou, chodí...¹⁶*), jaké činnosti tam vězeň mohl vykonávat (*...I fárali jsme na těžko přístupná a nebezpečná místa, z jednoho fórového prkna, položeného přes dvě rozpěry v úctyhodné výši čtyř až pěti metrů nad ukončenou výdřevou, jsme v hrozných podmínkách hluku a páry a deště vrtali svých dvanáct děr, opravovali za pro nervy obtížné únosných okolností zpuchřelé a často praskající hadice a špinaví a úplně mokří jsme čekali na výsledek odpalu, který byl většinou chatrný...¹⁷*) atd. Popis je velmi čtivý, místy napínavý (*...Čas běží, dým klesl až k nám, teď*

15 PhDr. Štěpánka Tůmová, psychologka a soudní znalkyně v oboru psychologie, označila velmi detailní popisy psychických problémů Františka Falerskiho, obsažené v jeho denících, za popis příznaků deprese.

16 Deníky, s. 660.

17 Deníky, s. 661.

už jsme v jeho dusivém a štiplavém oblaku, ale teď je už nutno bezohledně bojovat o všecko. Rveme prkno sem a tam, nebezpečí znásobuje naše síly, teče z nás pot, ale prkno se ne a ne hnout. Snad bychom je i přelomili, tolik síly vkládáme do akce o život, ale není tolik místa ve stísněných poměrech komína, abychom je mohli vychýlit natolik, aby prasklo. – A čas letí...¹⁸⁾ a koreluje se vzpomínkami jiných pamětníků. Vzhledem k vyjadřovacím schopnostem Františka Falerskiho je velká škoda, že po sobě nezanechal více vzpomínek tohoto druhu.

Krátkou, ale velmi zajímavou zmínkou, je komentář vlastní výpovědi (dle soudního spisu velmi neohrožené výpovědi¹⁹⁾ u soudu, a to v tom smyslu, že nemohl jednat jinak (*...Bylo to zřetelné přiznání se, přihlášení se k pojmům, jejichž absolutní věta je stejně nepochybná jako jsou prakticky nikdy nenaplnitelné, jako vždycky vedou a musí vést ke zkáze toho, kdo je chce v životě obhájit...²⁰⁾*).²¹ Všechny ostatní zmínky jsou velmi kusé, přičemž jejich smyslem není podat popis činnosti či místa, ale doplnit úvahu zpravidla se vztahující k problému prožívanému v době, kdy byl deníkový zápis pořízen. Navzdory nepochybné fragmentárnosti takto získaného obrazu jsou tyto záznamy velmi cenné, neboť preciznost vyjadřování a Falerskiho schopnost poskytnout čtenáři dostatečný kontext k pochopení zaznamenávané situace, resp. myšlenky, tuto fragmentárnost vyvažují.

Některé zápisy jsou napsány „Ze strašných let“. Jedná se o heslovitě napsané zásady přístupu k sociální realitě vyjadřující proces hledání ukotvenosti a snahu po socializaci. Kromě jasných a pochopitelných hesel se setkáváme i s těžko pochopitelnými. František Falerski tato hesla nikdy nekomentuje, ale přesto se lze domnívat, že se o jejich smyslu a využitelnosti přesvědčil (jsou ostatně výrazem společenské praxe a zkušenosti z doby věznění) a chce je přenést do svého současného života (*... Mít vědomí růstu... – ...Zbavit se pocitu neodpovědnosti za to, co je kolem. Rozšířit se. Nebýt cizincem, nebýt židem v národě. Nebýt diplomatickým zástupcem doma...^{22) – ...Nehrbít šíji, zejména tehdy ne, když není vidět, že se ohýbá...²³⁾}*) Tyto pasáže jsou výrazem pozitivního přístupu k životu, což je v kontrastu s většinou zápisů v tomto deníku (výjimku představují pasáže věnované umění, které nejsou citově zbarvené) a samozřejmě vyjadřují rozdíl mezi tím, co se v životě Františka Falerskiho děje a co by chtěl, aby bylo, vyjadřují tedy touhu po adaptaci.

Velmi zajímavý je Falerskiho názor na vznik kriminální recidivy: *...Pokud moje zkušenost vlastní i pozorování sdělují, to, co jsem poznal je model touhy, někdy neuspokojené, u kriminálních, mnichů, snad i námořníků. Myslím, že to je také vysvětlení pro kriminální recidivu: člověk toho tam o sobě i o životě tolik nažvaní a nasní, tak promíchá vzpomínky na normální život se svými fantastickými projekcemi, že po návratu zejména představa o šedivé monotonii každodennosti namnoze zastře nesporné výhody takového života, takže činem se chce prorazit krunýř všednosti k vysněnému ideálu, a třeba i činem zakázaným, a návrat, třeba násilný, do přechodně pozbytého světa pohodlných a dokonce oprávněných snění, ztrácí (nečitelné) předpokládanou hrůzu...²⁴⁾* Následuje odmítnutí různých sociálních příčin, neboť ne každý člověk ze špatného prostředí skončí jako kriminálník, dokonce platí,

18 Deníky, s. 666.

19 Národní archiv, Fond Státní soud Praha Or I 1034/49 – nezpracováno.

20 Deníky, s. 68.

21 František Falerski byl odsouzen za skutečnou účast v protistátním spiknutí. Nebyl tedy vyšetřovateli nucen přiznat se ke smyšlené činnosti.

22 Deníky, s. 157.

23 Deníky, s. 236.

24 Deníky, s. 589.

že většina lidí z takového prostředí špatně neskončí.

Zdá se, že tento tématický okruh se příliš nevyskytoval ani v konverzaci s přáteli či členy rodiny. Výjimku představuje rozhovor s přítelem prof. V. Klenerem, kterého navštívil ve Lnářích u Blatné brzy po svém návratu z vězení. Během tohoto setkání hovořil František Falerski mimo jiné o tom, jakým způsobem byl mučen: při výslechu byl bit do chodidel a v korekci ležel svázaný do kozelce bez jídla a bez možnosti vykonávat svou tělesnou potřebu. Při setkáních se svými spoluvězni, Ing. Pavlem Holým a JUDr. Jiřím Navrátillem, se dle sdělení obou jmenovaných k době svého věznění nevraceli. Falerskiho deník také obsahuje popis situace, kdy jeho bývalý spoluvězeň, Jiří Řehák, hovoří před svou manželkou a tchýní o společné minulosti ve snaze vyzdvihnout Falerskiho výjimečnost (...*Vzpomíná ovšem na naše společné zážitky „tamodtud“, s tak falešným přízvukem, plným sladkosti v přízvuku, exaltace v exponovanějších místech...*²⁵). František Falerski zmiňuje v této souvislosti „trapnou“ atmosféru, která tímto líčením vznikla.

Podobně skoupý je František Falerski i při psaní o svém manuálním zaměstnání, které bylo důsledkem omezené možnosti volby povolání. Dozvídáme se pouze, že pracuje na směny (ranní a odpolední) u soustruhu v pražské Aritmě. Práce je monotónní. Výdělků má spíše menší, neboť je placen od výkonu a dle svého soudu není dostatečně zručný. Po jisté době mu byl na soustruh připevněn jakýsi *poloautomat*, který mu sice zaručuje rozumnou výši výdělku, ale současně vyžaduje hodně *mávání rukama*, takže chodí domů velmi unavený. Malé příjmy, jakožto důsledek tohoto zaměstnání, se však ve Falerskiho úvahách objevují opakovaně (...*Při odchodu chci koupit trochu sladkosti pro Alenku. Odmítá to rozhodně. Dostanu se v takových chvílích do vnitřní tísně. Nevím, zda Alenčinu nechutí k tomu, abych jí cokoli kupoval, diktuje ohled na mou kapsu – a to se mne dotýká neméně než svižné rozhodování, mám-li utratit pár korun, které pak budou doma chybět. Velmi mne bolí, jako i potupuje, deklasuje, zbídáčtíuje okolnost, že stav mých financí je tak chatrný ...*²⁶). Nebyla to vlastní životní úroveň, co Františka Falerskiho tak trápilo (ta ostatně nebyla tak špatná – bydlel s rodiči ve standardu odpovídajícímu prostředí střední třídy), ale kontrast s životní úrovní paní Aleny a rodiny, z níž pocházela (paní Alena, povoláním právnička, například vlastnila automobil již na konci padesátých let). Trápil se tedy vlastní neschopností vydělat více peněz, aniž by mu, alespoň dle deníků, paní Alena jeho nízké příjmy vyčítala.

Mnohem sdílnější byl František Falerski když psal o osobách, s nimiž byl vězněn a vztažích, které s nimi měl. Konkrétní informace o ilegální skautské skupině²⁷ a její činnosti deník neobsahuje, nicméně hodnocení členů této skupiny ano. František Falerski hovoří doslova o tom, že mu tito lidé, až na jednoho, *podléhali*²⁸, což, jak vyplývá z kontextu, znamená, že se mu dařilo je motivovat k nějaké (z hlediska přežití) smysluplné činnosti. Z deníku vyplývá, že jeho cílem bylo, stručně řečeno, nepropadnout odevzdanosti, beznaději a podobným pocitům. Jak ze vzpomínek ing. Holého víme a z básně *Hladově mlčí plot* od Jiřího Řeháka²⁹ tušíme, František Falerski byl svým spoluvězňům oporou i v situacích, kdy uvažovali o sebevraždě či kdy neměli k těmto úvahám daleko. Tuto kladnou stránku svého

25 Deníky, s. 500.

26 Deníky, s. 137.

27 Tato skupina netrvala po celou dobu Falerskiho věznění. Důvodem byla rozdílná výše trestu, nemoc jednoho člena a jeho následné převedení do jiného lágru atd.

28 Deníky, s. 91.

29 Jedná se o básně ze samizdatové sbírky *Přádenko z drátů*. Tato sbírka existuje v řadě verzí, přičemž básně, na niž autorka odkazuje, je uvedena ve verzi uložené v Konfederaci politických vězňů – srov. *Přádenko z drátů*, Praha 2010.

působení na vězně František Falerski v denících vůbec nezmiňuje. V protikladu ke kladnému až nadšenému hodnocení ze strany svých spoluvězňů je jeho postoj k nim poněkud kritický (např. *...Já ho špatně snášel pro jeho zanedbanost a pro to, co jsem nazýval shnilou leností, pro to jeho věčně vyhledávání lůžka...*³⁰) Zdá se však, že tento svůj postoj nedával najevo. Je typické, že se ke svým spoluvězňům vyjadřuje pouze proto, že má potřebu řešit nějaký současný problém s nimi spojený. Tímto způsobem však získáváme popis a někdy i analýzy osob v době věznění i po něm a můžeme je tedy pozorovat v delším časovém úseku. Můžeme, ovšem pouze velmi zhruba, usuzovat, jakým způsobem se socializovali ve vězení a potom opětovně na svobodě a jak František Falerski tyto procesy u druhých vnímal.

Naprosto výjimečnou pozici ve Falerskiho životě měl mladší spoluvězeň odsouzený v jiném procesu a nepatřící do skautské skupinky vytvořené kolem vězňů odsouzených v procesu s Dagmar Skálovou. Z deníkových zápisů se dovídáme o Falerskiho hlubokém citovém vztahu překračujícím hranice mužského kamarádství (*... přátelstvím kamuflovaná láska, se všemi znaky první zamilovanosti...*³¹), nevíme však, zda se jednalo o obapolný cit stejné kvality a charakteru (František Falerski je o tom přesvědčen), neboť tento bývalý vězeň, ač se o Františku Falerskim vyjadřoval v superlativech, nesdělil nic, co by tuto obaplnost citu stejného druhu potvrzovalo. Lze soudit, že vzájemné odloučení, které po několika letech nastalo, způsobilo Františku Falerskimu trauma. On sám hovoří o tom, že pocítil bolest jako nikdy předtím a jakou už nikdy možná nepocítí. K tomuto vztahu, k intenzitě citu, kterou již nikdy více neprožil, se František Falerski v denících opakovaně vrací, zejména při hodnocení svého citu ke své přítelkyni a později manželce, který mu nepřipadal dostatečně intenzivní a hluboký (*...Mýlí mne trochu, že si svůj cit k ní uvědomuji nejvíce ve chvílích, kdy po ní silně toužím, tělesně, rozumí se, a porovnám-li jakost svých citů k ní s těmi, které jsem ve své čisté lásce, říkáme tak oné pozoruhodné, obsahově složité a mravně náročné náklonnosti, – cítil před lety vůči XY³², zůstává hladina té dnešní ještě značně hluboko pod tehdejší...*³³). Opakované zmínky o tomto vězni (používá zdrobnělinu jeho jména) a citech, které k němu choval, nutně vzbuzují úvahy o Falerskiho sexuální orientaci. Z pozice historika lze soudit, že se o homosexualitu nejednalo, a to ani o pravou, tj. vrozenou, neboť na svobodě patřil jeho zájem pouze ženám, což z deníku opakovaně vysvítá (*... jsem mu řekl: „Svět ženský, svět lásky, to je to, co nám tam nejvíce chybělo, a bez čeho svět není úplný.“*³⁴), ani o nepravou, tj. způsobenou nemožností mít pohlavní styk s osobou opačného pohlaví, neboť jak opakovaně v deníku uvádí, jednalo se o citový vztah bez tělesného kontaktu. Tento vztah zjevně představoval substituci partnerského vztahu muže a ženy, ale pouze na duševní úrovni. František Falerski sám se v denících nad vlastní orientací nijak nezamýšlí a tento vztah považuje za produkt okolností (*...Byla to láska v rámci systému. Nejvyšší, bezpochyb, protože naprosto netělesná, ale tím už také omezená a oslabená...*³⁵). Po propuštění byli ba muži v kontaktu, především písemném, protože žili a pracovali ve vzdálených částech republiky. Lze říci, že jejich rodiny se do jisté míry sblížily.

František Falerski také píše o velké rozepři mezi ním a jistou skupinou katolicky orientovaných vězňů, jejíž přístup ke katolictví měl spíše proklamativní charakter na rozdíl od Falerskiho filosofického přístupu. V této souvislosti hovoří o své pověsti (ale přísně vzato,

30 Deníky, s. 90–91.

31 Deníky s. 525.

32 Identita dotyčného muže není v originálu zamlčena.

33 Deníky, s. 119.

34 Deníky, s. 530.

35 Deníky, s. 310.

o identitě) v lágru: *...Do té chvíle jsem byl považován za hlasatele, bezmála proroka, ne-svěceného kněze katolické věci a sám jsem se za něco takového měl...*³⁶ Následkem rozepře tuto pozici nejen v očích určitých spoluvězňů ztratil, ale současně vznikly pochyby o jeho pravdivosti. Touto situací byl velmi zasažen emočně. Příhoda byla zaznamenána proto, že František Falerski měl potřebu analyzovat podobnost mezi tehdejší a současnou emočně náročnou situací.

Text je skoupý na informace o Falerskiho spolupracovnících – nemá potřebu je nijak analyzovat, pochopit atd. Nemá asi ani potřebu se s nimi sblížit. Zmiňuje je pouze v kontextu s jinými událostmi. Nicméně je možné, že ač se František Falerski o své kolegy nezajímal, zajímali se oni o něj. V deníku najdeme zaznamenaný výrok jednoho kolegy, který řekl, že mu František Falerski připomíná indiánského náčelníka v zajetí. Těžko bychom asi hledali pregnantější vystižení jeho situace či identity tak, jak ji vnímalo jeho okolí.

Manželství s paní Alenou také spadá do kategorie důsledků násilí státní moci, neboť František Falerski se se svojí budoucí ženou seznámil prostřednictvím svého spoluvězně Jiřího Řeháka, prvního manžela paní Aleny.³⁷ Vzhledem k tomu, že vztah s paní Alenou a problémy s ním související, byly důvodem, proč František Falerski začal psát svůj deník, je přirozené, že je tomuto vztahu věnováno hodně místa, zejména v prvním období před svatbou. O vztahu měl vážné pochybnosti, považoval jeho vznik za nešťastný, měl pocit, že žijí ve stínu roztržky mezi ním s Jiřím Řehákem, třebaže paní Alena mu to vylouvala s tím, že její první manželství bylo fakticky u konce (*...Trpím, možná spravedlivě, možná jen pod masochismem duševního sebetřýznění ... pocitem nespravedlivého jednání vůči Jiřímu, bývalému Aleninmu muži... stále se nemohu zbýt pocitu mravního outsiderství...*³⁸) František Falerski prožíval pocity viny i ve snech. Přestože měl František Falerski pochybnosti o hloubce svého citu k paní Aleně (viz citace z deníku výše v odstavci věnovaném Falerskiho citovému vztahu prožívanému ve vězení), oceňoval mnohé z jejích kvalit (*... Alenčina mimořádná vitální robustnost jí pomáhá integrovat v životě, i když jej v podstatných jeho současných formách nepřijímá. Umí žít...*³⁹). Na začátku vztahu s paní Alenou stálo mimo jiné Falerskiho přesvědčení, že dokáže pozitivně ovlivňovat lidi kolem sebe, přičemž toho přesvědčení si opakovaně potvrdil jak ve skautu, tak ve vězení. Opakovaně píše o tom, že cítil v paní Aleně potenciál, který chtěl pomoci rozvinout (*...Celý tvůj exteriér, když jsem tě poznal, jevil výrazné známky tragické nenaplněnosti. „To je žena, kterou otevřu“, byl jeden z mých prvních bázlivě přípuštěných dojmů. Cítil jsem v sobě zásobu sil stačit na ten úkol...*⁴⁰). Ve skutečnosti, jak František Falerski opětovně poznamenává, to byla paní Alena, kdo stál ve vztahu u kormidla a určoval chod společné každodennosti. Třebaže měli společné zájmy (např. vážnou hudbu), přizpůsoboval se František Falerski zejména pokud šlo o pobyt na chatě a návštěvy některých společných známých. On sám by preferoval méně povrchní prostředí, ale neměl sílu si prosadit svou. Zdá se, že ve vzájemném vztahu často převažovalo soupeření nad spoluprací. V neposlední řadě je důležité zmínit povzdech Františka Falerskiho nad pravděpodobným negativním vlivem dlouholetého celibátu způsobeného vězením na intimní život manželů.

František Falerski se líbil ženám (v několika případech se jednalo o manželky jeho spolu-

36 Deníky, s. 288.

37 Život paní Aleny byl poznamenán politickým vězeňstvím hned třikrát: jejího otce, Jiřího Sedmíka, člena odbojové skupiny Parsifal, nacisté popravili a první i druhý manžel byli také politickými vězni.

38 Deníky, s. 113.

39 Deníky, s. 114–115.

40 Deníky, s. 64.

věžňů), byl si toho vědom a jejich pozornost si užíval. Paradoxně při tom s ženským světem a s partnerským životem muže a ženy neměl vůbec žádné zkušenosti (*...Piedestal suverenity mne měl k tomu, abych si odvážně ověřoval jeho mocnost i v takových krajinách, do kterých jsem jej dosud neotevřel: v ohromování ženského světa. ... Rád jsem se tedy přesvědčoval, že moje sugestivnost je působivá i tady. Nemohlo mi ujít, že se ocitám na šikmé ploše flirtu, ale nedokázalo mne to varovat...*⁴¹). František Falerski však poměrně záhy zjistil, že odmítnout ženu – manželku kamaráda – a dostat tak závazku vyplývajícímu z přátelství dvou mužů, však znamená tuto ženu velmi zranit a k pocitu, že činí lidi nešťastnými, se opakovaně vrací. Vztahu s paní Alenou, první a jedinou partnerkou, tedy z Falerskiho strany předcházela řada odmítnutí jiných žen.

František Falerski byl z jiného těsta než jeho rodiče a vědomě se rozhodl nenásledovat jejich životní dráhu. Po návratu z vězení se snažil rodičům ztracené roky vynahradit (*...Bylo dobře v tom pokoji, který jakkoliv je jen studentsky prostě vybaven, nepostrádá ani úhlednosti, ani útulnosti. Zklidnělý otec si četl s chutí noviny ve světle stolní lampy a mamička pochruvávala v křesle. Závan krásné vnitřní pohody, vědomí: tohle je pravá voda pro tebe, rybo, mi dal pocítit zase po dlouhé době „mír duše“...⁴²), ale vzájemná komunikace byla často obtížná nejen pro zhoršující se zdravotní způsobnost rodičů (otcova skleróza atd.), ale i pro rozdílnost povah a životních zkušeností. Smutné a vězňením poznamenané byly i poslední dny vzájemného kontaktu s otcem (*...A dále rány ještě mnohem silnější: „Ty“, ... „ty kdybys byl poslušný, tak jsi mohl dostudovat a mohls dnes být akademikem, takhle nejsi nic. A těch strašných deset let, ty mne zabily, ta leta, kdy jsi byl pryč“...⁴³*). Přesto ani po této bolestné zkušenosti nenalzáme v deníku nic, co by bylo možno interpretovat jako lítost nad tím, že následoval akci namířenou proti totalitnímu režimu.*

Potřeba analýzy vlastního jednání a myšlení je patrná v celém deníku. Vliv teroru, perzekuce a zvučící státní moci a jejich důsledků je reflektovaný jak na rovině vědomé, tak nevědomé. Z hlediska opětovné socializace po návratu z vězení a vytváření nové identity je patrně nejzávažnější pocit, že je o deset let méně zkušenější. František Falerski si klade otázku, zda vůbec bude kdy schopen tuto ztrátu, tento „skluz“ dohnat. Přirovnává svoji situaci k venkovanu, který se přistěhuje do velkého města a vlastně si již nikdy na změněný životní prostor nezvykne, vždy bude trpět určitým ostychem.

František Falerski se také opakovaně vyjadřuje k oblečení a hodnotí sebe i své okolí. Je například přesvědčen, že oblečení by mělo určitým způsobem korespondovat s postavením člověka. Vznikl tak problém, jak se oblékat v jeho případě, tj. v situaci, kdy povolání neodpovídalo dosaženému vzdělání (*...nejsem dělník, jsem dělníkem...⁴⁴*), který je vyřešen vytvořením jakéhosi vlastního, obtížně zařaditelného stylu. Z poněkud jiného úhlu píše o oblečení při vzpomínce na dobu, kdy byl ve vězení a čekal v Karlových Varech na neuskutečnou návštěvu. Při čekání se díval z okna ven na ulici. Ve své úvaze dává František Falerski do protikladu pytlovitost oděvu vězňů, která nic neskrývá, a pestrost oblečení lidí na svobodě, která je na úkor výraznosti fyziognomické. Dospívá k názoru, že oblečení vězňů nepotlačuje jejich fyziognomii a umožňuje projevení lidských hodnot. Vězni tak byli dle Falerskiho názoru výraznější. Není překvapující, že člověk, který strávil dlouhé roky ve vězení, došel k podobnému názoru, nicméně zpátky do života na svobodě si tento postoj nepřinesl.

41 Deníky, s. 528–529.

42 Deníky, s. 162.

43 Deníky, s. 222–223.

44 Deníky, s. 480.

Obrázek 1 - Ustavující shromáždění K-231 na Žofíně 31. března 1968. František Falerski v první (tzn. delší) řadě druhý zprava. (ANM, K-231).

František Falerski měl opakovanou potřebu analyzovat své psychické stavy, svou únavu, nechuť do života atd. (...*Celý týden bídne. Kolikrát za tu dobu, co piši, se už zdálo, že problém je bezpečně překonán, a pak stačí maličká narážka, a po zákonu neúprosného svědomí znovu vyvstane v duši ten ošklivý chaos, který ne a ne se uspořádat. Někdy se mi zdá, že je to seabemrškačství, co na sobě dělám, jindy zase cítím, že je to jen zlomek trestu za vinu, za viny, které jsem po svém návratu vršil jednu za druhou...*⁴⁵) Nejednou vzpomíná na dobu před uvězněním i ve vězení, kdy tomu bylo jinak (...*Co se to vlastně stalo s tím disciplinovaným, zářivým, přitažlivým, „moudrým“ Bonnym? Takový jsem parádoval v očích nemála lidí, když mi bylo devatenáct a ještě také v pětapadesátém roce...*⁴⁶) Dlouhé roky věřil, že se situace zlepší, že opět bude mít chuť žít, ale s postupujícím časem rezignoval. Zajímavý je však zápis z 20. ledna 1968, poslední zápis v denících vůbec – na rezignované konstatování shrnující rok 1967 (...*A celkem? Rok jako jich je už řada: bez štávy, bez radosti, bez síly. Nemnoho trápení, nemnoho štěstí. Téměř bez poloh, které by něco opravdu znamenaly. Rok spíše prospaný než prožitý. Rok prostě přežitý...*) navazuje velmi jasné, vlastně nadějeplné prohlášení: *Co dál? Nu – čeká se na ten vnější úder.*⁴⁷

František Falerski mnohokrát řešil otázku svého místa v životě, svého zakotvení, svého cíle. Někdy se jedná o mnohastránkové úvahy, někdy jen kratší bonmoty, ale jejich vyznění je vždycky pesimistické. Některé úvahy jsou řečeny obecně (...*Rozbředlost chování jako důkaz, že chybí cíl, ke kterému jako k páteři by se přimkla kostra pevných rozhodnutí... Nemyslím, že dopředu je vždycky správně, že jet znamená vždycky jet někam, kam se má*

45 Deníky, s. 365.

46 Deníky, s. 4.

47 Deníky, s. 953.

dojet. Spíše nicota je koncem většiny cest...⁴⁸⁾, některé jsou vysvětlením minulosti (...Byl jsem tak duchovním, že jsem se ocitl mezi hvězdami k trvalému pobytu a pro vzdálenost ztratil kontakt se zemí, na které se ostatně vždycky znovu probouzíme...⁴⁹⁾ a konečně některé jsou konstatováním zoufalé současnosti (...Jenže u koho, než u mně podobných, je tak obrovský rozpor mezi tím, čím společensky jsme a co máme právo být?...⁵⁰⁾).

František Falerski se pohyboval v pražském ústředí K 231. Z deníků je zřejmé, že se minimálně s některými osobami z ústředí po propuštění na svobodu stýkal. Z archivních pramenů vyplývá, že se účastnil některých jednání ústředního výboru, psal koncepty dopisů pro vedení přípravného výboru K 231⁵¹ a navštěvoval zakládající schůze regionálních sdružení. Na zakládajícím shromáždění K 231, které se konalo 31. března 1968 na Žofině, hovořil jako jeden z prvních řečníků. Není pochyb o tom, že se jednalo o aktivní a odvážnou reflexi teroru, perzekuce a zvláště státní moci. Po srpnové okupaci došlo ke zlomu, který dokládá zajímavá vzpomínka v recenzi knihy Opozice 68. *Sociální demokracie,*

Obrázek 2 - František Falerski při projevu na Žofině 31. března 1968.

KAN a K-2 31 v období Pražského jara historičky a pamětnice PhDr. Zory Dvořákové⁵²:

Nyní v roce 1968, po dalších ztracených letech, měli naději, že by něco ze svých někdejších předsevzetí a plánů mohli uskutečnit. Ale po zkušenostech, které měli za sebou, jejich obezřetnost byla silnější než naděje. Nicméně někteří z nich v skrytu mysli mohli tehdejšímu vývoji více uvěřit, než dávali najevo. Události 21. srpna pak vnímali jako naprostý konec všeho. Když tohle píší, myslím na závěr života Františka Falerského-Bonnyho (ročník 1927), vedoucího čtvrtého oddílu Junáka v Praze, člověka osobitého a vzdělaného (před za-

48 Deníky, s. 563.

49 Deníky, s. 584.

50 Deníky, s. 588.

51 Fond K 231 uložený v Archivu Národního muzea obsahuje několik konceptů dopisů pro vedení přípravného výboru, u nichž není autorství konceptu uvedeno, ale u nichž lze na základě písma zcela jasně stanovit, že jejich autorem je František Falerski.

52 Cit. dle <http://www.recensio.net/rezensionen/zeitschriften/soudobe-dejiny/2010/3/>

ReviewMonograph32559000/@@generate-pdf-recension?language=de [přistoupeno dne 13. 1. 2014].

tčením studoval filozofii), který jako by už neměl sílu dál žít. Nerespektoval varování lékařů, a tak se jeho život uzavřel 6. září 1969. Tato pasáž nejen že potvrzuje slova paní Aleny, ale dává tušit, že zatímco od návratu z vězení do srpna 1968 stále doufal a bojoval se svojí situací minimálně tím, že se ze svých strážní snažil vypsát, tentokrát už všechno vzdal, tj. nepokračoval ani v psaní svého deníku. Jedná se tedy o kvalitativně nový, zhoubný způsob reflexe nejen důsledků teroru, perzekuce a zvláště státní moci, ale i politické situace obecně.

Závěr

Pro reflexi teroru, perzekuce a zvláště státní moci a jejich důsledků bývalým politickým vězněm Františkem Falerskim je typické, že k ní dochází v souvislosti s nějakou aktuální událostí, nejčastěji problematickou a často i vysloveně bolestnou. Je zde tedy viditelná snaha žít současností, řešit ji a neutíkat se do minulosti, a to ani v podobě optimistického mládí, kdy se mnoho věcí dařilo, ani do „heroické“ vězeňské minulosti. A protože jeho život je prostoupen důsledky násilí politické moci, rodí se i aktuální problémy právě v této sféře. Františku Falerskimu se zjevně nepodařilo dostat se do dřívější kondice, zejména nezískal zpět chuť do života. Pravděpodobný podíl na tomto stavu mají psychické problémy vyžadující lékařskou péči. Zvláštním druhem reflexe je Falerskiho angažovanost v K 231, která dalece překračovala rámec obyčejného řadového členství. Reflexe činem je to, co nám připomíná „starého“ Františka Falerskiho od mládí do roku 1959. Naopak srpnová okupace a nastupující normalizace Františka Falerskiho pravděpodobně zlomily.

Z reflexe násilí státní moci a jeho důsledků si lze vytvořit i obrázek o socializaci Františka Falerskiho mezi lety 1949–1969. Socializace v tomto období probíhala se střídavým úspěchem. V období věznění v letech 1949–1969 měl ještě dostatek vnitřní síly a nepochybně také pocit odpovědnosti za druhé, byl součástí skupiny politických vězňů na určitém konkrétním místě, což mu v tomto procesu pomáhalo. Po návratu z vězení byl hendikepován fyzicky i psychicky, státní moc, jako v případě ostatních bývalých politických vězňů, způsobila jeho stigmatizaci a omezením možností jeho pracovní a společenské realizace usilovala o jeho marginalizaci. František Falerski se nemohl realizovat (a tedy i socializovat) vedením nějaké skupiny – bývalí vězňové i chlapci ze skautského oddílu již žili své životy a nová skupina, jejímž vedením a rozvojem by se mohl zabývat, se kolem něho již nevytvořila. Třebaže v období po návratu z vězení neztratil víru v boha, nemáme žádné informace o tom, že by svou víru praktikoval, tj. chodil do kostela, pravidelně se modlil atd. Ani tento prostředek socializace, funkční v dřívějších obdobích, tedy nemohl kladně působit. Jediným známým funkčním prostředkem socializace Františka Falerskiho po návratu z vězení byla činnost v K 231, o čemž svědčí jeho aktivita v této organizaci.

Funkční a rušivé prostředky socializace můžeme stručně shrnout takto:

Funkční prostředky socializace v různých obdobích		
1927–1949	1949–1959	1959–1968
- skauting (vůdčí pozice) - víra v Boha	- aktivity na bázi skautingu (vůdčí pozice) - víra v Boha	- K-231

Rušivé prostředky socializace v různých obdobích		
1927–1949	1949–1959	1959–1969
- rodina - škola	- teror, perzekuce a zvláště státní moci	- zaměstnání - manželství a rodinný život obecně - přátelé

Jak víme zejména ze vzpomínek pamětníků, František Falerski si udržel svůj symbolický kapitál, který získal již jako skautský vedoucí, až do své smrti a „mýtus Bonny“ ho přežil až do dnešní doby. O tom, co prožíval a co si zaznamenával do svého deníku neměli tušení ani jeho nejbližší. Je tragické, že navzdory svému potenciálu, strávil František Falerski posledních deset let svého života jako víceméně nešťastný člověk a v čemsi, co bychom mohli nazvat vnitřním a intelektuálním ghetem.